

En plads i den store fortælling – Monica Wichfelds og Lucie-Marie Reventlows virke under Anden Verdenskrig

Af museumsinspektør Jesper Munk Andersen, Museum Lolland-Falster

Fortællingen om godsejernes engagement i modstandsbevægelsen under Anden Verdenskrig er ikke blot historien om store danske mænds endnu større bedrifter, men også om en række markante kvinder, der var villige til at satse alt i en større sags tjeneste, og som af deres efterkommere, eller dem selv, er blevet indskrevet i den store historie om Danmarks befrielse og kampen mod nazismen.

Blandt sidstnævnte finder man for eksempel Lucie-Marie enkelensgrevinde Reventlow (1884-1984) til *Brahetrolleborg* på Fyn, der 95 år gammel i 1979 stillede op til interview i *Berlingske Tidende*. Her kom hun ind på Anden Verdenskrig og sin tid i den engelske luftbeskyttelsestjeneste A.R.P.² under bombardementet af London. Det var imidlertid ikke tjenesten under blitzten over den engelske hovedstad, der løb med overskriften i interviewet og indskrev enkelensgrevindens i den store fortælling, men derimod hendes indvirkning på spillet om Danmarks befrielse i 1945 og særligt Bornholms kranke skæbne: "Af og til

mødtes jeg med Churchill og hans kone og kom i det hele taget alle sådanne steder. Mod krigens slutning snakkede jeg med general Dewing. Han fortalte, han skulle rykke ind i Danmark – hvis ikke russerne kom først. 'Det ville være den største ulykke', sagde jeg. Jeg tegnede ham et kort af landet, og vi talte om det. Ulykkeligtvis glemte jeg Bornholm, for jeg er jo ikke helt dansk."³

Blandt helte

Hvorvidt Lucie-Marie kan stilles til ansvar for Bornholms russiske besættelse, må nok henstå i det uvisse. I sin krigsdagbog – ført fra februar 1940 til maj 1945 – fremgår det, at hun den 22. marts 1945 var til "... a lovely dinner party at the Dorchester [hotel i London], with Underground Danes, it was given by two men, Svend Truelsen and Fleming Junker [...] Men were, besides the hosts [...] Mr. Gallop and General Ewing".⁴

Sidstnævnte må uagtet stavfejl være general R.H. Dewing (1891-1981), leder af de allieredes befrielse af Danmark. I dagbogen blev han alene nævnt ved navn, uden at affæren om Bornholm omtales. Måske Lucie-Marie ikke tillagde forglemmelsen større vægt i øjeblikket, måske historien i hendes erindringer ud-

Lucie-Marie Reventlow (1884-1984) var en af de danske adelsdamer, der engagerede sig i kampen mod nazismen på engelsk side under besættelsen af Danmark. Her ses hun på sine ældre dage. Foto: Museum Lolland-Falster.

viklede sig fra en høflig konversation til en skæbnesvanger samtale, eller måske historien først opstod, længe efter solskinsøen igen var fri?

Med sin fortælling trådte enkelensgrevinden frem mellem modstandsbevægelsens medlemmer og danskere i engelsk tjeneste. Mellem disse finder man også en anden markant kvinde, Monica Wichfeld (1894-1945) til *Engestofte*, der modsat enkelensgrevinden ikke skulle overleve krigen. Monica fik dermed aldrig mulighed for selv at sætte ord på sine handlinger under krigen og baggrunden herfor. Fortællingen om Monica baserer sig derfor hovedsageligt på de talrige biografier, der i årene efter hendes død blev udgivet, og hvoraf særligt to – skrevet af hendes børn Ivan Wichfeld (1919-1959) i 1945 og Varinka Wichfeld Muus (1922-2002) i 1954 – trods deres glorificering er blevet de autoriserede biografier om Monica.

Monica Massy-Beresford

Som det var tilfældet med Lucie-Marie, hvis liv frem til 1930'erne er beskrevet andetsteds i denne bog, blev også Monica, som datter af den irske godsejerfamilie Massy-Beresford, født ind i et højfornemt og velhavende overklassemiljø, der op gennem det 20. århundrede skulle undergå store ændringer, og som tvang hende til at finde sine egne ben at stå på. Kort før sin arrestation i januar 1944 vendte hun i en samtale med sin yngste søn, Viggo Dimitri Wichfeld (1923-1994), tilbage til sin ubekymrede barndom og opvækst i det engelske godsejermiljø: "... min Generation fødtes ind i en Verden, der var fuld af store Forventninger ... og vi tabte alt, hvad vi havde. Det var en Verden, hvor

Værdierne skiftede Betydning hurtigere, end vi selv voksede til. Resultatet var, at vi tabtes mellem to vidt forskellige Slægtled. Vor Forældre kunde ikke hjælpe ... vi maatte selv finde frem til en Tro".⁵

Erfaringer havde uden tvivl fået Monica til at erkende, at det, frem for rang, rigdom og passivitet, var den personlige stillingtagen og det aktive valg, der i længden betød noget: "... det er ikke, hvad du tror, men hvad du gør, der betyder noget i Livet; [...] blot du tror paa noget, og forsøger at leve dit Liv efter den Moralkode, der anerkendes af din inderste Overbevisning".⁶ Stærke ord og uden tvivl en væsentlig forklaring på, hvorfor Monica engagerede sig i modstandsbevægelsen. Fra en tidlig alder havde hun udviklet en stærk personlig vilje med øje for sine omgivelser, der ifølge børnenes subjektive beskrivelser var så udtalt, at hun: "... lærte paa et tidligt Tidspunkt sin Viljefastheds Værd og reddede derved sig selv – og Brødrene – fra at blive Ofre for den noget forkvælede Opdragelse, der blev dem til Del."

Fru Wichfeld

Hvis man ellers kan fæste lid til børnenes biografier, var Monica en verdensdame in spe, da hun i 1913 blev introduceret til selskabslivet i London. I årene forud var hun blevet skolet udi overklasselivets ubekymrede kvindeidealer og havde forfinet sine sprogkundskaber i Tyskland, hvor hun opholdt sig for at stifte bekendtskab med den tyske kultur og den store verden.⁸ Smagen for sidstnævnte var formentlig årsagen til, at hun få år efter faldt for honorær attaché ved den danske ambassade i London, stamhusbesidder Jørgen Wich-

*På det sidste officielle fotografi af Monica Wichfeld (1894-1945) fremstår hun, med sit direkte blik på beskueren, eftertænksom og afklaret – måske en efterrationalisering taget hendes senere skæbne i betragtning.
Foto: Museum Lolland-Falster.*

feld (1885-1966) til *Engestofte*. Han førte ikke blot en sorgløs og ekstravagant tilværelse, som hun kendte til, men var også hendes adgangsbillet til den jetsettilværelse, som hun siden tiden i Tyskland higede efter. Den 15. juni 1916 stod brylluppet i London, hvor Monica Massy-Beresford blev fru Wichfeld.

Var ægteskabet ved første øjekast en adgangsbillet til et liv på første klasse, skulle det hurtigt vise sig, at glansen om Jørgen Wichfeld ikke stod mål med hans økonomiske fundament. Ægtemanden levede over evne,⁹ og da han samtidig ofte var syg,¹⁰ var det Monica, der få år inde i ægteskabet måtte træde i karakter og sætte sig ind i familiens skrantende økonomi. Hurtigt stod det klart, at nye indtægtsmuligheder måtte opdrives, hvis ikke det skulle ende i konkurs. I 1920'erne engagerede hun sig derfor i modebranchen som rådgivende agent i Paris for velhavende amerikanerinder, der havde behov for vejledning og var villige til at betale dyrt for hjælpen.¹¹ Derved trådte Monica ud af rollen som den passive godsejerfrue, som hele hendes opdragelse og samfundsforståelse havde baseret sig på, for at blive billedet på de nye tider som aktiv forretningskvinde i Europas store modemetropol.

En selvstændig kvinde

Mens Monica formåede at opretholde en jetsettilværelse i periodens modecentre, blev børn og ægtemand installeret i hendes mors villa i Norditalien, sideløbende med at hovedbygningen på *Engestofte* blev lejet ud. I Italien var leveomkostningerne mindre, hvorved familiens komfortable liv lettere lod sig opretholde.¹² Den fysiske afstand mellem ægteparret

Wichfeld i disse år var ikke blot et billede på Monicas voksende selvstændighed, men også udtryk for, at kærligheden mellem dem var på retræte. Uagtet børnenes forsøg på at tegne et billede af et lykkeligt ægteskab: "... de dybe Følelser, hun nærede for Jørgen, langsomt groede til ægte Kærlighed",¹³ tyder alt på, at Monica var ulykkelig i ægteskabet med den aristokratiske og kølige Jørgen Wichfeld, hvis seksuelle præferencer også skulle vise sig svære for hende at tilfredsstille.¹⁴ Enten for familiens skyld, eller fordi Monica trods udpræget selvstændighed og en frigjort livsindstilling endnu var fastlåst i ældre normer, lod hun sig ikke skille, men fandt trøst og kærlighed på anden vis. Den udkårne var Curt greve Haugwitz-Hardenberg-Reventlow (1895-1969), forpagter på herregården *Rosenlund* på Lolland og fætter til Lucie-Marie.¹⁵ Forholdet indledtes omkring 1920 og ebbede først ud, da hun i 1930'erne blev opslugt af modebranchen, og han giftede sig med den amerikanske millionøse Barbara Hutton (1912-1979).

Selvom Monicas tilværelse var præget af et liv på de bonede gulve og omgang med markante personligheder som mrs. Wallis Simpson (1896-1986),¹⁶ må hun op gennem 1930'erne alligevel ofte have følt sig ensom. Forholdet til Curt var slut, og kun lejlighedsvis så hun familien i Norditalien. Jørgen Wichfeld og børnene blev hun først genforenet med i 1938, da hun flyttede ind i villaen hos moren. Mørke skyer var da begyndt at trække ind over Europa, og i takt med at krigen nærmede sig, kunne hun ikke længere opretholde sin jetsetlignende tilværelse. Også livet i Italien skulle vise sig uholdbart. Efter Anden Verdenskrigs udbrud i 1939 gjorde fascismen det svært for udlændinge at opholde sig

Herregården Engestofte tilhørte familien Wichfeld fra 1727 til 1967, da gården ved Jørgen Wichfelds død gled ud af slægtens eje. Hovedbygningen er opført 1805-1807, få år efter at herregården var blevet ophøjet til stamhus. Aftosningen af stamhuset i 1923 bidrog til en forværring af familiens økonomi, der tvang Monica Wichfeld til at gå nye karriereveje. Foto: Museum Lolland-Falster.

i landet, og da indtægterne fra familiens lollandske godser, der var bortforpagtet, samtidig ikke længere kom frem, måtte familien i sommeren 1941 nødtvungent erkende, at deres fremtid lå i det besatte Danmark.

Skæbne eller valg

I efteråret 1941 arrangerede Monica med familien på Lolland – for første gang med udsigt til fast base her. Fjernt fra sit vante liv i verdens modemetropoler og

med en ægtemand, hun var kommet på afstand af, må tilværelsen på det landlige Lolland have virket utilfredsstillende. I hendes situation fremstod modstandsbevægelsens arbejde uden tvivl meningsfuldt og udfyldte det tomrum, som skæbnen havde placeret hende i. Via forfatteren Hilmar Emil Wulff (1908-1984), der havde lejet sig ind i et hus under *Engestofte*, kom hun i 1942 i kontakt med bevægelsen.¹⁷ I første omgang handlede det om indsamling af penge

Monica og Jørgen Wichfeld fotografere-
ret på Rosenørns Allé i København en
vinterdag i 1942. Monica er iført en ele-
gant hat og frakke, der understreger
hendes slanke figur. Hendes sikre smag
havde hun fået via Jørgen, der de første
år af ægteskabet "... brugte en del af
dem [sine penge] på at forvandle sin
unge irske kone til en elegant over-
klassekvinde".²⁵

Foto: Museum Lolland-Falster.

til det illegale blad *Frit Danmark*, men fra 1943 blev hendes engagement større, da hun begyndte at huse faldskærmsfolk, våben og sprængstof på *Engestofte*.

Skal vi tro datterens biografi, var Monicas virke i modstandsbevægelsen nærmest skæbnebestemt. Som en anmelder af biografien noterede ved udgivelsen i 1954, fulgte Monicas livslinje i bogen tilsyneladende: "... en lige Linje fra sit Udspring, og at Monica Wichfeld gennem Egenskaber, modtaget i Arv fra sine Forfædre og gennem de ydre Oplevelser, [...] var skolet til at møde det Øjeblik, da hun med uforstyrrelig Selvbeherskelse i en tysk Krigsret pudrede sin Næse efter at have paahørt Afsigelsen af sin egen Dødsdom".¹⁸ Alle Monicas smukke karaktertræk – som begge børnene gør en dyd ud af at nævne i deres biografier – stod tilsyneladende så meget i opposition til nazismens uvæsen, at hun ikke havde andet valg end at gå imod.

Fascisme og tomrum

Helt så kategorisk kan Monicas afstandtagen til tidens fascistiske bevægelse imidlertid ikke beskrives. Uden tvivl følte hun en afsky mod den tyske nazisme, som i 1941 tvang hende til at opgive sit liv for at flytte til Danmark, men et årti tidligere havde hun været fascineret af Benito Mussolini (1883-1945) og de ordnede forhold i Italien, som fascismen afstedkom: "Sikken dog et fantastisk ordentligt land, Italien er blevet,"¹⁹ skrev hun til broren Tim Massy-Beresford (1896-1987). I sommeren 1939 plejede hun endnu også omgang med tyskervenlige danske godsejere som for eksempel Johan Otto baron Raben-Levetzau (1904-1992) til *Aalholm*,²⁰ der i december 1940 var medinitiativtager til dannel-

sen af den adelige fagforening, hvis formål var at knytte storgodserne tættere til DNSAP.²¹ Skulle der imidlertid hos hende have været tendenser til forblindelse af bevægelsen i begyndelsen af 1930'erne, var hun ved ankomsten til Danmark stålsat i sin overbevisning. En overbevisning, som allerede i den sidste tid i Italien var begyndt at tage form.²²

Når hun tog skridtet så yderligt som til at engagere sig aktivt i modstandsbevægelsen, ja, så skal forklaringen formentlig ikke kun findes i hendes internationale orientering – fædrelandskærligheden spillede øjensynligt en mindre rolle for hende og familien²³ – hendes personlige karaktertræk og hendes modvilje mod nazismen, men også i den uheldige situation, hun ægteskabeligt og fysisk var placeret i på afstand af den jetsættilværelse, som hun uden tvivl længtes efter.²⁴

Dødsdommen

Proportionalt med Monicas indrullering i modstandsarbejdet, og efterhånden som hendes liv igen fyldtes med indhold, voksede risikoen for at blive opdaget. I januar 1944 stod heldet hende ikke længere bi, da hun, ægtemanden og den yngste søn blev anholdt af Gestapo.²⁶ En af de faldskærmsmænd, som Monica havde skjult på *Engestofte*, var blevet taget og havde stukket hende. Mens Jørgen Wichfeld og sønnen hurtigt efter blev løsladt – afstanden mellem ægteparret var nu så stor, at Monica ikke havde engageret dem i sit virke – var beviserne mod hende så store, at hun blev stillet for krigsretten og den 12. maj 1944 idømt dødsstraf. Som den første kvinde i Danmarkshistorien skulle Monica betale med sit liv for sine ugeringer

mod besættelsesmagten. Modvilligt indsendte Monica kort efter en benådningsansøgning og fik omstødt dommen til livstidsfængsel. Da der ikke var kvindefængsler i Danmark, blev hun i juni 1944, ifølge med en række kvindelige fanger, overført til tyske tugthuse. Den 27. februar 1945, halvanden måned før Folke Bernadottes (1895-1948) hvide busser ankom, døde Monica Wichfeld 51 år gammel af lungetuberkulose, knægtet og nedbrudt efter et halvt års tysk fangenskab.

Mellem myte og iscenesættelse

Ud af Monica Wichfelds engagement, og ikke mindst død, blev myten om hendes person født – godt hjulpet på vej af børnenes beskrivelser af moren, der nærmest helgenkårede Monica, hvis liv måtte ende som et uselvsk offer i den hellige sags højere tjeneste. Fortællingen om hendes ulykkelige ægteskab og utilfredshed med tilværelsen på Lolland måtte her træde i baggrunden for, at den: "... smukke Skildring af en Kvinde, som ofrede Livet for et Ideal",²⁷ bedre kunne træde frem. Først i 1991 kom den første biografi om Monica,²⁸ der kradsede lidt i overfladen og blandt andet fortalte om forholdet til Curt Haugwitz-Hardenberg-Reventlow og hendes ulykkelige ægteskab.

Det er imidlertid ikke kun i børnenes biografier om Monica Wichfeld, at visse dele af historien er blevet udeladt for at male det rette billede frem. Også den aldrende Lucie-Marie på *Braheterolleborg* forbigik dele af sin egen historie i de mange interviews, som hun med årene gav. I et interview i 1969 berettede hun endnu en gang om sine oplevelser i Danmark i dagene omkring den 9. april og ikke mindst sit virke i engelsk

tjeneste efterfølgende. Fra Besættelsens første dag havde det stået hende klart: "... at hun for sit vedkommende umuligt kunne forholde sig passiv".²⁹ Lucie-Marie måtte til England, og hun kastede sig derfor kort efter ud i en lang, farefuld rejse over Sverige, Finnmarken og Island for at lande i London i midten af juli, hvor: "Jeg meldte mig straks efter ankomsten til tjeneste i A.R.P."³⁰ En heroisk handling, der ikke efterlod plads til en anden ikke uvæsentlig årsag til hendes rejse. Nemlig hendes forhold til den engelske oberstløjtnant Bertram James Walker (1880-1947), med hvem hun giftede sig fire dage efter sin ankomst.

Omend forholdet til mr. Walker i interviewet i 1979 blev nævnt i en bisætning, så er det alligevel tydeligt, at Lucie-Marie med sine fortællinger fra London – lige så bevidst som Monicas børn gjorde for deres mor – iscenesatte sig selv midt i historiens store begivenheder. Så eftertrykkeligt, at fortællingen i 1979 kom til at handle mere om hendes påståede forglemmelse af Bornholm end de personlige og følelsesmæssige forhold, hun havde stået i, og som drev hende ind i engelske tjeneste. Et vidnesbyrd om, at der bag både Monica Wichfeld og Lucie-Marie Reventlows engagement lå andet og mere end blot deres modstand mod nazismen.

*I Engestofte kirke, placeret tæt op ad hovedbygningen, blev en mindetavle over Monica afsløret på årsdagen for hendes død. Sammen med børnenes biografier bidrager tavlen til at fastholde myten om Monica, der endnu i dag hyldes med blandt andet teaterstykker for sine heroiske handlinger under Anden Verdenskrig.
Foto: Museum Lolland-Falster.*

Noter:

- 1 Blandt andet i Rasmussen, 2015, hvor alene adelens herrers engagement i både modstandsbevægelsen og værnemageriet er gennemgået.
- 2 Air Raid Precaution. I tjeneste var også Ingegerd komtesse Ahlefeldt-Laurvig (1900-1986), datteren af besidderen af Tranekær, Fyens Stiftstidende 25.10.1969.
- 3 Berlingske Tidende 25.11.1979.
- 4 The War Diaries, 22.03.1945.
- 5 Muus, 1954, s. 94.
- 6 Muus, 1954, s. 95.
- 7 Muus, 1954, s. 28.
- 8 Sutherland, 1991, s. 16f.
- 9 Sutherland, 1991, s. 46-47.
- 10 Muus, 1954, s. 105.
- 11 Muus, 1954, s. 105-106.
- 12 Sutherland, 1991, s. 59.
- 13 Muus, 1954, s. 82. Se også Wichfeld, 1945, s. 10.
- 14 Danielsen.
- 15 Sutherland, 1991, s. 41ff.
- 16 Holstein, 2015, s. 32, Muus, 1954, s. 120f.
- 17 Wichfeld, 1945, s. 31ff.
- 18 Folketidende 09.04.1954.
- 19 Sutherland, 1991, s. 64, også i datterens biografi omtales kort. Monicas beundring for Mussolini, Muus, 1954, s. 119-120.
- 20 Sutherland, 1991, s. 76.
- 21 Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti. Rasmussen, 2015, s. 149-150.
- 22 Muus, 1954, s. 145f.
- 23 Sutherland, 1991, s. 72.
- 24 Tilsvarende motiver var angiveligt også udslagsgivende for nabogodsejerinden på *Højbygård* Olga baronesse Bertouch-

Lehns, født Burchard Treviño (1890-1976) engagement i modstandsbevægelsen, se Holstein, 2015, s. 33.

- 25 Sutherland, 1991, s. 29.
- 26 Wichfeld, 1945, s. 42ff.
- 27 Omslag til Muus, 1954.
- 28 Christine Sutherlands biografi, der blandt andet baserede sig på efterretninger fra Monicas yngste søn, Viggo Dimitri Wichfeld, samt samtaler med datteren Varinka Wichfeld-Muus og Monicas bror, Tim Massy-Beresford.
- 29 Fyens Stiftstidende 25.10.1969.
- 30 Fyens Stiftstidende 25.10.1969.

Litteratur:

- Danielsen, Niels-Birger: *Den frygtløse adelsdame*, blogindlæg læst 09.06.2018 på <http://nielsbirgerdanielsen.dk/den-frygtløse-adelsdame/>.
- Holstein, Henrik: "Monica Wichfeld – en britisk kvinde i dansk adel", s. 28-37, i: von Lowzow, Anna (red.): *Meddelelser...*, Dansk Adelsforening juni 2015.
- Muus, Flemming B. og Muus, Varinka Wichfeld: *Monica Wichfeld*, Berlingske Forlag 1954.
- Rasmussen, Maria Groth og Rasmussen, René Ask: "At kæmpe Danmarks sag – mellem nationalsocialismen og modstandsbevægelsen", s. 146-160, i: Bisgaard, Lars m.fl. (red.): *Adel – den danske adel efter 1849*, Gad 2015.
- Sutherland, Christine: *Monica Wichfeld dømt til døden*, Gad 1991.
- Wichfeld, Ivan: *Monica Wichfeld, en Kvindeskæbne under Frihedskampen*, J.Fr. Clausens Forlag 1945.

Kilder:

- Berlingske Tidende 25.11.1979
- Fyens Stiftstidende 25.10.1969
- Folketidende 09.04.1954
- The War Diaries of Lensgrevinde Lucie-Marie Ludovika Anastasia Adelheid Karola Hedevig Reventlow 1940- 1945*, hentet 09.06.2018 på <http://reventlow-grinling.com/oneweb-media/Mum's%20diaries%20.pdf>